



Briselē, 10.12.2021.
COM(2021) 786 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM UN PADOMEI

par augu veselības pasākumu, kas saistīti ar importu Savienības teritorijā, izpildi un efektivitāti

Saturs

1	IEVADS	3
2	IMPORTA PROCEDŪRAS	5
3	FITOSANITĀRIE SERTIFIKĀTI	5
4	AIZLIEGUMI	7
5	OFICIĀLĀS KONTROLES	9
6	SECINĀJUMI	10

SAĪSINĀJUMI

RKP — robežkontroles punkts

BTSF — “Labāka apmācība nekaitīgai pārtikai”

KI — kompetentā iestāde

KP — kontrolpunkts

SANTE ĢD — Veselības un pārtikas nekaitīguma ģenerāldirektorāts

EFSA — Eiropas Pārtikas nekaitīguma iestāde

ES — Eiropas Savienība

EUROPHYT — Eiropas Savienības Paziņošanas sistēma attiecībā uz fitosanitāru iemeslu dēļ aizturētiem sūtījumiem

ARA — augsta riska augi, augu produkti un citi objekti

IPPC — Starptautiskā augu aizsardzības konvencija

NAAO — Nacionālā augu aizsardzības organizācija

OKR — Oficiālo kontroļu regula (Regula (ES) 2017/625)

FS — fitosanitārais sertifikāts

ARM — augu reproduktīvais materiāls

RNQP — reglamentēts nekarantīnas organisms

TRACES-NT — tirdzniecības kontroles un ekspertu sistēma

1 IEVADS

Importam piemērojamo augu veselības pasākumu mērķis ir pasargāt Eiropas Savienību (ES) no kaitīgo organismu ievēšanas. Līdz 2019. gadam šo pasākumu ES tiesiskais regulējums tika balstīts uz Padomes Direktīvu 2000/29/EK¹. Direktīva iedibināja uz risku balstītu un Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) sanitārajiem un fitosanitārajiem (SFS) pasākumiem atbilstošu sistēmu, kas kopumā ir atvērta importam ar dažiem ierobežojumiem, piemēram, prasību pēc fitosanitārā sertifikāta (FS), īpašām importa prasībām un noteiktiem aizliegumiem. Direktīva arī noteica, ka ir vajadzīga augu veselības oficiālo kontroļu sistēma, kuru izveido un īsteno ES dalībvalstis.

Pēc fitosanitārā režīma izvērtēšanas ziņojuma sagatavošanas 2010. gadā tika konstatēts, ka iepriekšējais tiesiskais regulējums ir jāaizstāj. 2016. gadā tika pieņemta Regula (ES) 2016/2031 (“regula”), kuru sāka piemērot no 2019. gada 14. decembra. Minētā regula saglabāja uz risku balstīto pieeju un atbilstību PTO Līgumam par sanitāro un fitosanitāro pasākumu piemērošanu, taču, ņemot vērā pieredzi, tika ieviesti pasākumi, lai pastiprinātu Savienības teritorijas aizsardzību un palielinātu proaktīvu gatavību krīžu pārvarēšanai.

Ņemot vērā būtiskās izmaiņas ES fitosanitārajā importa režīmā, likumdevējstādes regulas 50. pantā noteica Komisijai pienākumu līdz 2021. gada 14. decembrim iesniegt Eiropas Parlamentam un Padomei ziņojumu, kurā novērtēta ar importu ES teritorijā saistīto pasākumu izpilde un efektivitāte un sniegta izmaksu un ieguvumu analīze, un vajadzības gadījumā — arī leģislatīvā akta priekšlikumu, ja ir nepieciešami grozījumi.

Šā ziņojuma tvērumā ietilpst galvenās regulas radītās izmaiņas, t. i., galvenās izmaiņas importa pasākumos un šo pasākumu oficiālo kontroļu organizēšanā.

Šajā ziņojumā novērtēti šādi aspekti: (i) ietekme, kādu uz importa pasākumiem un kontroles sistēmām ir radījis tas, ka regulā ir iekļauti reglamentētie nekarantīnas organismi (*RNQP*), kurus iepriekš regulēja tiesību akti par augu reprodiktīvā materiāla audzēšanu un tirdzniecību (“ARM tiesību akti”)²; (ii) to pasākumu izpilde un efektivitāte, kuri ieviesti, lai novērstu nesen identificētus riskus, kam varētu paredzēt dažādus pasākumus, sākot no pēcievešanas karantīnas līdz pagaidu aizliegumam; (iii) tas, kā un cik efektīvi izpildīts paplašinātais pienākums ievēšanas brīdī uzraudzīt augu un augu produktu FS, kopš šis pienākums attiecināts arī uz jaunām precēm (ar minimālajām 1 % kontrolēm pie robežas) un augiem, ko ievēd pasažieru bagāžā; (iv) pašreizējās procedūras, ar kurām tiek piešķirtas atkāpes no importa aizliegumiem, kā arī pagaidu aizlieguma noteikumi, kas attiecas uz noteiktiem augiem, augu produktiem un citiem augsta riska objektiem, kuru imports ir atļauts pēc tam, kad Eiropas Pārtikas nekaitīguma iestāde (*EFSA*), balstoties uz ieinteresētās izcelsmes valsts iesniegto tehnisko dokumentāciju, ir sagatavojusi preces riska novērtējumu, kam seko ES tiesību akts ar konkrētās preces importa nosacījumiem; (v) izmaiņas, kuras ieviestas tā materiāla importa nosacījumos, kas tiek izmantots oficiālajai testēšanai, zinātniskiem un citiem saistītiem mērķiem, kā arī izmaiņas karantīnas staciju un norobežošanas kompleksu izmantošanā; (vi) tas, kā importa kontroļu izpildi un efektivitāti ir ietekmējušas regulas ieviestās būtiskās

¹OV L 169, 10.7.2000., 1. lpp.

² https://ec.europa.eu/food/plants/plant-reproductive-material/legislation/specific-legislation_en

izmaiņas, ar kurām augu veselības kontroles iekļautas Regulā (ES) 2017/625³ (Oficiālo kontroļu regulā — OKR), kas stājās spēkā vienlaikus ar regulu.

Metodika

Lai izpildītu ziņojuma prasības, Komisija sagatavoja metodiku, kas ietvēra visu pieejamo pierādījumu izvērtēšanu. Komisija uzsāka apspriešanos ar ieinteresētajām personām⁴, izmantojot aptaujas anketas par četrām galvenajām jomām, kurās tiesību akti ievieša izmaiņas: (i) fitosanitārās importa procedūras, (ii) FS izmantošana, (iii) importa aizliegumi un (iv) OKR noteiktie augu veselības noteikumi. Anketas tika izstrādātas, konsultējoties ar ES NAAO un attiecīgajām ES līmeņa asociācijām, un to mērķis bija iegūt atsauksmes par izpildes un īstenošanas politiskajiem aspektiem, kā arī izmaksām, ieguvumiem un ietekmi, lai sagatavotu izmaksu un ieguvumu analīzi. Uzaicinājumi aizpildīt anketas tika nosūtīti 27 ES dalībvalstu NAAO, kompetentajām iestādēm (KI), kas ir atbildīgas par sertifikāciju, un muitas dienestiem, 2 ES iestādēm, 48 attiecīgajām ES līmeņa asociācijām un 178 trešo valstu NAAO. Dalībvalstu līmeņa asociācijas, operatori, laboratorijas, pētniecības iestādes un plašāka sabiedrība varēja piekļūt anketām *SANTE* ĢD tīmekļa vietnē. Šajā gadījumā Komisija un ES NAAO palīdzēja reklamēt anketas sociālajos medijos un citos kanālos. Kopumā tika saņemtas 386 atbildes. Līdzdalības līmenis atšķīrās dažādās ieinteresēto personu kategorijās un dažādās anketās. Uz anketas par OKR jautājumiem atbildēja vismazāk ES augu aizsardzības iestāžu (15 no 27 ES NAAO), un kopumā šajā apspriešanā bija maza ES un dalībvalstu līmeņa asociāciju, trešo valstu NAAO, operatoru un plašākas sabiedrības līdzdalība.

Papildus tam tika veikta statistiskā analīze, kurai tika izmantoti publiski pieejamie dati no diviem avotiem: (i) dati par Eiropas savienībā importēto vai ES teritorijā tirgoto augu un augu produktu aizturēšanu tika ņemti no *EUROPHYT* un *TRACES-NT* par laikposmu no 2019. līdz 2020. gadam; (ii) tirdzniecības dati tika analizēti par 2013.–2020. gada periodu. Tā kā regulā minētajām precēm nav atsevišķu tirdzniecības nomenklatūru, aizturēšanas un tirdzniecības dinamikas salīdzinājums tika veikts par tiesību aktu izmaiņu skartajām preču grupām.

Lai atbalstītu šo ziņojumu, Komisija sagatavoja četrus tehniskos ziņojumus⁵ ar informāciju par saņemtajām atsauksmēm un šo atsauksmju plašu analīzi.

Visbeidzot, lai novērtētu ar OKR saistītos pasākumus, tika ņemti vērā arī pirmo piecu revīziju par importa kontrolēm dalībvalstīs rezultāti. Visu attiecīgo revīziju ziņojumi ir publiski pieejami⁶.

Komisijas veikto analīzi kavēja trīs faktori: pirmkārt, ES un trešo valstu NAAO un asociāciju daļējas atbildes atsevišķos gadījumos, kas ietekmēja atbilžu reprezentativitāti, un ļoti ierobežota plašākas sabiedrības un operatoru dalība, kas neļāva triangulēt konstatējumus;

³ OV L 95, 7.4.2017., 1. lpp.

⁴ Eiropas Savienības (ES) un trešo valstu Nacionālās augu aizsardzības organizācijas (NAAO), iestādes, kas atbildīgas par tirdzniecību direktīvām (kompetentās sertifikācijas iestādes), ES un dalībvalstu līmeņa asociācijas (ES un dalībvalstu asociācijas), operatori un plašāka sabiedrība.

⁵ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC126792>;
<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC126791>;
<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC126695>;
<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC126790>.

⁶ https://ec.europa.eu/food/audits-analysis/audit_reports/index.cfm.

otrkārt, ārkārtīgi īsais laiks starp dažādu noteikumu piemērošanas sākumu un lūgumu sniegt atsauksmes, kas ietekmēja analīzes parauga lielumu; un, visbeidzot, Covid-19 pandēmijas ietekme uz tirdzniecību un ar to saistītajām darbībām, neraugoties uz to, ka tika pieņemta Regula (ES) 2020/466⁷ par pagaidu pasākumiem ar mērķi ierobežot riskus laikā, kad koronavīrusa izraisītās slimības Covid-19 dēļ ir nopietni traucēta dalībvalstu kontroles sistēmu darbība.

Iepriekš minēto ierobežojumu dēļ atsevišķos gadījumos secinājumus par importa pasākumu izpildi un efektivitāti nebija iespējams izdarīt. Izmaksu un ieguvumu novērtējums tika sagatavots tik lielā apmērā, cik tas bija iespējams, ņemot vērā nepilnīgi sniegtos pieprasītos kvantitatīvos datus un datus, kas iegūti, izpētot ekonomikas literatūru. Tā vietā tika veikta padziļināta izmaksu un ieguvumu kvalitatīvā analīze. Galu galā minēto iemeslu dēļ Komisija aprobežojās ar to tematu noteikšanu, par kuriem būtu vērts turpināt diskusijas.

2 IMPORTA PROCEDŪRAS

Kopš regulā ir iekļauti *RNQP* noteikumi, NAAO ir pārņēmušas no sertifikācijas KI atbildību par *RNQP* oficiālajām kontrolēm. Lai gan *RNQP* noteikumu īstenošanu importa brīdī varētu uzskatīt par efektīvu mērķa sasniegšanas (atbilstības *RNQP* prasībām nodrošināšanas) ziņā, 25 % NAAO, 41 % operatoru un 5 no 6 sertifikācijas KI sniedza negatīvu vērtējumu, jo augu veselības un ARM tiesību akti nav saskaņoti. Viedokļi dalījās par to vai atbilstību *RNQP* pasākumiem arī vajadzētu iekļaut FS sadaļā “Papildu deklarācija” — šis noteikums nav atrunāts regulas 71. panta 2. punktā.

Kā liecina atbildes, nepārprotams ieguvums, ko nesusi regula, ir oficiālo kontroļu efektivitātes palielināšanās. Kopš regulas ieviešanas gandrīz divas trešdaļas NAAO un sertifikācijas KI ir sākušas veikt vienlaicīgas *RNQP* un karantīnas organismu kontroles, lai gan iepriekš šādi rīkojās tikai 30 %. Regulas ietekme uz šo kontroļu veikšanas finansiālajiem resursiem, šķiet, ir minimāla, jo vairums KI paziņoja, ka izmaksas nav palielinājušās. To apliecina arī privātie operatori.

Trūkst skaidrības par darbībām, kas veicamas, ja tiek atklātas ar *RNQP* saistītas neatbilstības. Vairāk nekā puse respondentu noraida neatbilstošus sūtījumus un informē attiecīgo trešo valsti. Tikai daži respondenti norādīja, ka konsultējas ar operatoru par īpašu apstrādi. Daži respondenti atbalstītu attiecīgu pamatnostādņu izstrādi. Gandrīz 75 % respondentu atbalstītu ar *RNQP* saistītu neatbilstību paziņošanu *TRACES-NT*, lai nodrošinātu pārredzamību. Tomēr regula neparedz šādu paziņošanu.

Vājās atsauces dēļ nebija iespējams novērtēt, cik lietderīgs ir 49. pants par pasākumiem, kas attiecas uz nesēn identificētiem kaitīgo organismu riskiem.

3 FITOSANITĀRIE SERTIFIKĀTI

Ar regulas 73. pantu ieviesto fitosanitārā sertifikāta pienākuma paplašināšanu (turpmāk “FS paplašināšana”), līdz ar ko FS nepieciešams arī Regulas (ES) 2019/2072 XI pielikuma B daļas precēm (turpmāk “jaunās preces”), varētu uzskatīt par labvēlīgu ES aizsardzībai pret

⁷ OV L 98, 31.3.2020., 98. lpp.

kaitīgiem organismiem. Ir konstatēti šādi nepārprotami ieguvumi: lielāka izsekojamība, palielināta aizsardzība pret kaitīgiem organismiem un lielāka trešo valstu NAAO pārskatbaidība. Turklāt apmēram 33 % trešo valstu NAAO paziņoja, ka to spējas konstatēt kaitīgos organismus pirmseksporta pārbaudēs ir uzlabojušās.

Pie tam operatori lielākoties atzina, ka FS paplašināšana nav ietekmējusi vienlīdzīgus konkurences apstākļus vai ka, pateicoties palielinātai informētībai, vienādiem noteikumiem un palielinātam kontroļu skaitam, ir notikušas pozitīvas pārmaiņas.

Aptaujā 22 % respondentu atzina, ka FS sistēmas vispārējā situācija ir uzlabojusies un 35 % — ka situācija nav mainījies, bet 15 %, galvenokārt operatori, paziņoja, ka situācija ir pasliktinājusies, jo jaunais pienākums nav proporcionāls ar to saistītajiem riskiem. Nebija iespējams novērtēt, vai pāreja uz jauno prasību noritēja gludi, jo 42 % respondentu uzskatīja, ka pāreja noritējusi gludi, bet 38 % apgalvoja, ka tā bijusi problemātiska (atšķirīgas prasības XI pielikuma A daļas un B daļas precēm, kuras ir grūti izskaidrot operatoriem, piemēram, tikai A daļas preces ir iepriekš jāpaziņo robežkontroles punktiem (RKP); A daļas un B daļas nošķiršana; sēklu, kas tiek tirgotas distancēs pārdošanā, konstatēšana). Trešo valstu NAAO uzskata, ka tagad ir grūtāk identificēt jaunās preces, it sevišķi paredzēto izmantojumu, no kā ir atkarīgs, vai nepieciešams FS. Tomēr kritēriji, pēc kuriem šīs preces tika atšķirtas pagātnē, kad tām nebija vajadzīgs FS, nav mainīti.

Varētu arī uzskatīt, ka FS paplašināšana labvēlīgi ietekmē tirdzniecības kopējos procesus. Privātās ieinteresētās personas novēro krāpniecisku darbību samazināšanos, uzticēšanās līmeņa palielināšanos starp piegādes ķēdes dalībniekiem, uzlabotas spējas uzraudzīt līgumus un vispārēju riska samazināšanos.

Turklāt FS paplašināšana, šķiet, ir palielinājusi operatoru, iedzīvotāju un KI informētību par augu veselības jautājumiem.

Negatīvi ir tas, ka FS paplašināšanas dēļ, šķiet, ir palielinājies administratīvais slogs un ar to saistītās izmaksas. ES mēroga asociācijas ir novērtējušas palielināto darba slodzi kā tikpat svarīgu jautājumu. Trīs dalībvalstis ar nelieliem izdevumiem pielāgoja savas IT sistēmas, un viena dalībvalsts modernizēja aprīkojumu, lai varētu veikt pārbaudes. Četras dalībvalstis palielināja paraugu ņemšanas un testēšanas biežumu (nepārsniedzot 5 %), lai konstatētu potenciālus, nesen identificētus kaitīgo organismu riskus.

FS paplašināšana ir radījusi zināmas izmaksas arī trešo valstu NAAO, galvenokārt tāpēc, ka tās palielināja darbinieku skaitu, modernizēja aprīkojumu un laboratorijas.

Lai gan šķiet, ka laiks un izmaksas, kas vajadzīgas, lai papildu precēm veiktu kontroles ES ieviešanas punktus, ir palielinājušās (uz to norāda lielākā daļa — 44 % privātā sektora respondentu), spēja veikt ilgtermiņa ieguldījumus vai pieņemt stratēģiskus lēmumus nav būtiski ietekmēta — viedokli, ka tā ir ietekmēta, pauduši 17 % respondentu.

Tika ziņots par pavisam nedaudziem — galvenokārt sēklu, augļu un griezto ziedu — sūtījumiem, kas ir noraidīti tāpēc, ka jaunajām precēm nav bijis vai ir bijis nepilnīgs FS. Visas ES ieinteresētās personas, kas tika aptaujātas, atzina, ka nav konstatējušas būtiskas izmaiņas importa Eiropas Savienībā apjomos, ES ražošanas apjomā vai jauno preču cenās.

Trešo valstu NAAO atbildes, lai gan to nebija daudz, apliecina, ka nebija ne izmaiņu eksporta uz ES apjomos, ne eksportētāju izmaksu pieauguma. Ieinteresēto personu sniegtās atbildes atbilst *Soto et al.* (2021) secinājumam, ka tiesību aktu izmaiņām ir bijusi niecīga ietekme uz augu tirdzniecību kopumā. Daudzi respondenti uzskatīja, ka obligātās 1 % jauno preču pārbaudes importa brīdī nebija sarežģītas, bet gandrīz tikpat daudziem respondentiem bija grūti atšķirt “jaunās” regulētās preces no “vecajām”, un tika arī norādīts uz dalībvalstu starpā saskaņotu procedūru trūkumu.

Attiecībā uz regulas 71. panta 2. punktu par izpildītās īpašās prasības visa formulējuma iekļaušanu FS, kad vien attiecīgais īstenošanas akts paredz vairākas atšķirīgas iespējas — vairāk nekā puse respondentu uzskata, ka tas ir diezgan saprotams, bet 32 % uzskata, ka — diezgan nesaprotams. Gan ES, gan trešo valstu NAAO uzskata minēto prasību par saprotamu, bet privātajām ieinteresētajām personām ir pretējs viedoklis. Neskatoties uz to, ka visas 27 dalībvalstis apstiprināja Komisija sniegtos paskaidrojumus, operatori un to pārstāvji savās atbildēs minēja, ka prasība netika īstenota viendabīgi visā ES un ka bija grūti izsekot dažādajām pieejām. Tomēr tas tā notika tikai šīs prasības īstenošanas sākumā.

Labvēlīgi tiek uztverta arī FS prasības paplašināšana, ar ko tā attiecināta arī uz pasažieru ievestiem augiem, — 80 % ieinteresēto personu atzina, ka tas ir palielinājis ES aizsardzību pret kaitīgiem organismiem. No plašākas sabiedrības saņemto atbilžu (17) bija par maz, lai varētu sagatavot novērtējumu.

4 AIZLIEGUMI

Saskaņā ar regulas 40. panta noteikumiem ir aizliegts ievest Savienības teritorijā noteiktas preces. Ieinteresēto valstu iesniegtā informācija liecina, ka pašreizējā procedūra, saskaņā ar kuru tiek piešķirtas atkāpes no importa aizliegumiem, t. i. tiek atļauts parasti aizliegtu preču imports, ir funkcionējusi salīdzinoši labi. Tomēr varētu plānot šīs procedūras turpmāku standartizēšanu. Pašreizējo procedūru, kas tiek izmantota, lai piešķirtu atkāpes no importa aizliegumiem, 47 % respondentu uzskata par apmierinošu un 30 % — par neapmierinošu. Neapmierinātību visvairāk pauž ES un dalībvalstu līmeņa asociācijas, kuras norāda uz gariem procesiem, pārredzamības trūkumu, nepietiekamu zinātnisko pamatojumu un palielinātu administratīvo un finansiālo slogu.

Raugoties no ES aizsardzības pret kaitīgiem organismiem palielināšanas viedokļa, regulas 42. pantu par augsta riska augiem, augu produktiem un citiem objektiem (ARA) var uzskatīt par efektīvu noteikumu; to apliecina 61 % respondentu, kas arī uzskata, ka Regulas (ES) 2018/2019⁸ pielikumā ieļautais ARA saraksts un Regulā (ES) 2018/2018⁹ ietvertās procedūras ir saprotamas. To apliecina arī ARA saraksta ietekmes uz uzliesmojumu iespējamību izvērtējums, kur tikai viena asociācija uzskatīja, ka uzliesmojumu iespējamība ir palielinājusies. Kopumā respondenti arī piekrita, ka aizlieguma stingrība ir atbilstoša. Septiņas asociācijas un 4 NAAO apgalvoja pretējo. Visbeidzot, tika pausts aicinājums padarīt pārredzamāku ARA saraksta sastādīšanas procedūru.

⁸ OV L 323, 19.12.2018., 10.–15. lpp.

⁹ OV L 323, 19.12.2018., 7.–9. lpp.

Papildus palielinātai ES aizsardzībai pret kaitīgiem organismiem un palielinātai gatavībai vērsties pret potenciāliem, nesen identificētiem kaitīgo organismu riskiem, ko nosauca vairums respondentu (69 %) (pēdējais minētais ieguvums tika saistīts ar veiktajiem preču riska novērtējumiem), papildu ieguvums, ko minēja vairāk nekā 50 % respondentu, bija palielinātā informētība par vajadzību aizsargāt ES no kaitīgiem organismiem.

Visbiežāk minētā negatīvā ietekme bija administratīvā sloga pieaugums. 29 no 77 ieinteresētajām personām uzskata, ka administratīvais slogs ir palielinājies uz robežas veicamo kontroļu, pārbaūžu un uzraudzības pasākumu sarežģītības dēļ. Vienlaikus piešķirtie papildu resursi ir palielinājuši spējas izsekot ARA sarakstā iekļautās preces un identificēt no ARA saraksta jau izslēgtās preces.

Papildus mērķtiecīgām apmācībām par augu veselības tēmām, kuras organizēja Komisija *BTSF* ietvaros, citas ieinteresētās personas, galvenokārt NAAO, īstenoja papildu apmācību pasākumus, lai atvieglotu ARA importa aizlieguma īstenošanu. *SANTE GD*, *EFSA* un 13 no 21 ES NAAO paziņoja, ka ir ievērojami palielinājušas savas informācijas izplatīšanas darbības. Privātās ieinteresētās personas kopumā vērtē šos informācijas izplatīšanas centienus pozitīvi, it sevišķi tos, kurus veikušas *EFSA* un NAAO.

ARA importa aizliegums neradīja būtisku ietekmi ne uz iekšējo tirgu, vērtējot pēc iekšzemes ražošanas apjoma, cenām un pārdošanas apjoma, ne uz operatoru spēju eksportēt ARA vai uzņemties ilgtermiņa ieguldījumus, ne uz operatoru faktisko skaitu nozarē. Tomēr operatori un dalībvalstu un ES līmeņa asociācijas uzskata, ka ARA tirdzniecība ir kļuvusi sarežģītāka, galvenokārt tāpēc, ka ir vajadzīgi jaunu augu piegādātāji. Neskatoties uz to, viņi ir spējuši aizstāt aizliegtās ARA sugas ar citām. Tirdzniecības analīzes rezultāti, kas ir izklāstīti *Soto et al.* publikācijā (2021), apstiprina no ieinteresētajām personām saņemtās atsauksmes.

Tās četras trešo valstu NAAO, kas paziņoja, ka ir iesniegušas dokumentāciju, lai atceltu aizliegumu ARA importam no viņu valsts, uzskata, ka process ir sarežģīts, tiek prasīta pārāk specifiska informācija un trūkst detalizētu pamatnostādņu. Tās uzskatīja arī, ka kļūvis sarežģītāk veikt pārbaudes un sertificēt no saraksta izņemtos ARA, bet šīs sarežģītības risināšanā palīdzējusi papildu apmācība. Bija pieejams pārāk maz datu par izmaksu apmēriem, lai varētu sagatavot novērtējumu.

Regulas 8. un 48. panta noteikumi par materiālu, ko izmanto oficiālai testēšanai, zinātniskiem un citiem saistītiem mērķiem, šķiet, ir vienkāršoti salīdzinājumā ar iepriekšējiem; to apliecināja vairums respondentu, tomēr no 31 respondenta, kas atsaucās, 11 respondentiem bija pretējs viedoklis, kuru citu starpā pauda arī trīs no četrām laboratorijām, kas ir galvenie lietotāji. Vairums respondentu (32 %) novērtēja pieredzi ar pilnvaru neapmierinoši, norādot uz problēmām ar tās apstiprināšanu no trešo valstu NAAO puses, administratīvo slogu, noteikuma neskaidrību, pilnvaras nesaskaņotību starp dalībvalstīm un atkārtotiem pilnvaras pieprasījumiem tam pašam nosūtītājam.

Regulas 60.–64. panta noteikumus par karantīnas staciju un norobežošanas kompleksu izmantošanu var uzskatīt par apmierinošiem, kā to apliecināja pārliecinošs vairākums respondentu. Visi respondenti uzskata procedūru, saskaņā ar kuru materiāls tiek atbrīvots no karantīnas apstākļiem, par saprotamu un efektīvu.

5 OFICIĀLĀS KONTROLES

Augu veselības nozare ir iekļauta OKR darbības jomā, un importa kontroles tagad ar nelieliem izņēmumiem tiek veiktas saskaņā ar tām pašām procedūrām, kādas tiek izmantotas citās pārtikas ķēdes nozarēs.

Jāpiemin, ka ievadā aprakstīto ierobežojumu dēļ uz anketas par OKR jautājumiem tika saņemts mazāk atbilžu.

Nav iespējams formulēt secinājumus par importa kontroļu efektivitāti un saskaņotību: 35 no 65 ieinteresētajām personām, kas atbildēja, uzskatīja, ka importa kontroļu jaunā režīma īstenošana bija efektīva un saskaņota, lai gan sākotnējās atsauksmes no pirmajām piecām Komisijas revīzijām, kas veiktas plānotajā 15–20 revīziju sērijā par OKR īstenošanu, atklāja nepilnības, jo dalībvalstis nenodrošināja minimālo RKP un KP prasību ievērošanu. Revīzijas un verifikācijas procedūras, dokumentētās procedūras, monitoringa un paraugu ņemšanas plāni fizisko kontrolpārbaūžu konsekvences nodrošināšanai ir dažādās attīstības stadijās. *TRACES-NT* darbojas, bet dalībvalstīs joprojām pastāv nepilnības saistībā ar personisko sūtījumu un koksnes iepakojamā materiāla prasību ievērošanu.

TRACES-NT izmantošanu var uzskatīt par būtisku OKR ieviestu uzlabojumu. 80 % respondentu uzskata, ka funkcionalitāte, kas pieejama, lai paziņotu par importa neatbilstībām, ir efektīva. NAAO arī pozitīvi novērtēja savienojamību ar citām sistēmām, sistēmas lietotājdraudzīgumu un informācijas pieejamību.

OKR ieviesa jaunus noteikumus kontrolēm kontrolpunktos (KP) un uz risku balstītām tranzītpreču kontrolēm. Neraugoties uz to, ka šīs kontroles ir bijušas spēkā īsu laika periodu, tās var uzskatīt par efektīvām, kā to attiecīgi norāda 47 no 52 un 31 no 36 respondentiem.

Saskaņotu noteikumu izveide par paraugu ņemšanu fiziskajām kontrolpārbaudēm ar vizuālo apskati (Regulas (ES) 2019/2130¹⁰ III pielikums) ir nozīmīgs oficiālo kontroļu sistēmas uzlabojums. Faktiski iepriekšējās revīziju sērijās tika konstatētas būtiskas atšķirības fizisko kontrolpārbaūžu paraugu ņemšanā, ko gan Komisija, gan dalībvalstis uzskatīja par trūkumu. Atbildes liecina, ka parauga lielumu tagad nosaka vienādāk, jo ir precizētas prasības. Tomēr vairākas ieinteresētās personas ziņoja, ka no sūtījumiem, kuros ietilpst mazas dažādu preču partijas, ir jāņem nesamērīgi liels paraugs, lai varētu sasniegt minimālo pieņemamo pārliecības līmeni, ko nosaka tiesību akti, un 33 % ieinteresēto personu pieprasa lielāku saskaņotību attiecībā uz minimālajiem daudzumiem, kas atbrīvojami no kontrolēm. Ar Regulu (ES) 2019/2130 tika arī ieviesti jauni noteikumi paraugu ņemšanai un testēšanai ar mērķi noteikt latentas infekcijas. Uz anketas jautājumiem sniegtās atbildes liecina, ka šie jaunie noteikumi neietekmēja izmaksas, bet ļāva šādus testus iekļaut parastajā kārtībā.

Vairums NAAO nepalielināja ne darbinieku skaitu, ne darba slodzi, lai īstenotu no OKR izrietošās izmaiņas. Komisijas *BTSF* programma iekļāva jaunajai OKR veltītu sadaļu, kas domāta augu veselības inspektoriem. Pie tam gandrīz puse respondentu piedalījās apmācībās un informētības palielināšanas pasākumos par OKR.

¹⁰ OV L 321, 12.12.2019., 128.–138. lpp.

Turklāt salīdzinājumā ar iepriekšējo pieredzi tiesību aktu izmaiņas radīja ļoti mazas izmaiņas RKP un KP skaitā. Četras NAAO slēdza ieviešanas punktus un trīs — slēdza apstiprinātās saņemšanas vietas, galvenokārt mazāku importa apjomu, izmaksefektivitātes un finansiālas reorganizācijas dēļ.

25 % operatoru un to asociāciju savās atbildēs norādīja, ka no OKR izmaiņām izrietošie ieguvumi ir prasījuši savu tiesu, proti, ir samazinājusies augu un augu produktu importa jauda. Galvenokārt importa jauda ir samazinājusies tāpēc, ka pašreiz preces tiek muitotas, balstoties uz FS, bet iepriekš muitošana balstījās uz pārvadājuma dokumentu, kas attiecās uz dažādiem FS. Turklāt gandrīz katrs trešais privātā sektora respondents atzina, ka kontroļu izmaksas ir palielinājušās, lai gan ne vairāk kā par 10 %. Līdzīgam skaitam respondentu izmaksas nemainījās.

Vairāk nekā puse NAAO piekrita, ka palīgmateriālu, kas vajadzīgi, lai veiktu kontroles, izmaksas nav tikušas ietekmētas. Tomēr 67 % NAAO norādīja, ka kontroļu veikšanai vajadzīgais laiks vai nu nav mainījies, vai ir palielinājies (par mazāk nekā 10 %). NAAO neziņoja par papildu izmaksām, un tas pats attiecās gan uz kontroļu izmaksām RKP, gan operatoru un asociāciju ziņotajām kopējām izmaksām.

Divas NAAO uzskata, ka izmaksas par koksnes iepakojamā materiāla monitoringa plāna ieviešanu un inspekcijas protokolu atjaunināšanu ir pieaugušas, bet papildu izmaksas nav lielākas par 10 %.

Lai izpildītu OKR prasības par pasažieru bagāžas kontrolēm, vairākums NAAO turpināja izmantot to pašu uz risku balstīto pieeju, kuru tās izmantoja pirms OKR īstenošanas. Tomēr lielākā daļa NAAO deleģēja FS dokumentu kontrolpārbaudes muitas dienestiem, un dažiem no tiem, lai veiktu šīs kontrolpārbaudes, bija jāmodernizē aprīkojums.

Kad anketas tika izplatītas, pēcievešanas kontroļu prasība stādīšanai paredzētiem augiem, kas ievesti ES veģetatīvā miera stāvoklī, bija bijusi spēkā tikai nedaudz ilgāk par pusgadu. Tas varētu izskaidrot, kāpēc 61,1 % respondentu nebija viedokļa. Tomēr 22,3 % respondentu novērtēja pasākumu kā efektīvu. Puse no atbildējušajām NAAO uzsvēra, ka ir sarežģīti izsekot preču importu caur citām dalībvalstīm. Attiecībā uz pēcievešanas kontrolpārbaudu organizēšanu vairums NAAO uzskatīja procedūru par vienkāršu, tomēr ievērojama daļa norādīja, ka tā nepavisam nav vienkārša. Par to pēcievešanas pārbaudu skaitu un izmaksām, kas veiktas stādīšanai paredzētajiem augiem, kuri ievesti veģetatīvā miera stāvoklī, tika iegūts pārāk maz datu, lai varētu izdarīt secinājumus.

Atbildot uz jautājumu par e-komercijā pārdoto preču kontrolēm, vairums respondentu piekrita, ka, lai nodrošinātu vienlīdzīgus konkurences apstākļus saistībā ar aizsardzības līmeņa pret augu veselības riskiem uzturēšanu, distances pārdošanas kontroles vajadzētu īstenot tādā pašā veidā, kā tradicionālajā piegādes ķēdē.

6 SECINĀJUMI

Balstoties uz vērtētajiem datiem, var uzskatīt, ka regula un augu veselības kontroļu iekļaušana OKR darbības jomā ir devušas ieguldījumu ES fitosanitārās aizsardzības stiprināšanas un proaktīvas rīcības pret kaitīgiem organismiem palielināšanas mērķu

sasniegšanā, saglabājot atbilstību Starptautiskajai augu aizsardzības konvencijai un izmantojot uz risku balstītas un pārredzamas pieejas. NAAO pozitīvi uztvēra noteikumus, kas sniedza skaidrību par augu veselības kontrolēm, un noteikumus, kas vēl vairāk nostiprināja ES aizsardzību pret kaitīgiem organismiem. ES un dalībvalstu līmeņa asociācijas negatīvi uztvēra noteikumus, kuru ieviešana, kā tika uzskatīts, radīja sarežģījumus jau iedibinātā tirdzniecībā.

Tomēr analīze par ieinteresēto personu atsauksmēm attiecībā uz FS prasību izmaiņām, OKR nestajām izmaiņām un ARA importa pagaidu aizlieguma ieviešanu, kā arī pieejamo tirdzniecības datu (*Soto et al.*, 2021) analīze norāda uz situāciju, kur ieguvumi ir lielāki nekā izmaksas. Būtisks aspekts, kas, iespējams, ir novedis pie tik pozitīva novērtējuma, ir apmācības un informācijas izplatīšanas darbības. Situācija ir mazāk skaidra attiecībā uz importa procedūru izmaiņām, it sevišķi attiecībā uz *RNQP*. ES un trešo valstu iestādes vairāk nekā privātie operatori izceļ tiesību aktu izmaiņu nestos ieguvumus. Privātie operatori galvenokārt identificē lielāku skaitu mazsvarīgu trūkumu tiesību aktu izmaiņu īstenošanā un norāda, kurās jomas ir nepieciešami sīkāki pilnveidojumi.

Lai uzlabotu regulas un OKR noteikumu efektivitāti un praktisko īstenošanu un panāktu lielāku lietderību, dažas jomas varētu izvirzīt diskusiju turpināšanai. Šādas jomas ir: 1) *RNQP* noteikumu un to kontroļu saskaņotības uzlabošana; 2) atkāpju no 40. pantā paredzētajiem importa aizliegumiem piešķiršanas procedūras; 3) 42. panta augsta riska augu procedūru pārredzamības palielināšana; 4) augu un augu produktu, kas importēti distances pārdošanas ceļā, mērķtiecīgas oficiālās kontroles. Tomēr jebkuram iecerētajam grozījumam vajadzētu būt ar ierobežotu darbības jomu, jo tas galvenokārt būtu saistīts ar korekcijām jau funkcionējošā sistēmā.